

GOSPODARSKI KRIMINALITET: PRIJETNJA DRUŠTVU, PODUZEĆIMA I MENADŽMENTU

Nina Uremović | Vanredni profesor, doktor ekonomskih nauka, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka; nina.d.uremovic@apeiron-edu.eu; ORCID ID: 0000-0001-5445-2262

Goran Matijević | Doktor ekonomskih znanosti, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske; gmatijevic1974@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-6554-424X

Maja Jovanović | Profesor srpskog jezika i književnosti, Republička uprava Civilne zaštite Republike Srpske; majajovanovic.bl@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2734-7827

Sažetak: Uz brojne internacionalne konvencije, uredbe, direktive, nacionalne zakonske i podzakonske akte, te planove i smjernice za prevenciju, i strogo zapriječene sankcije, a unatoč jasno definiranim normama poslovanja, gospodarstvo kao aktivnost kojom se pribavljaju i stječu te raspolaže brojnim dobrima, uključujući i materijalna, i to poradi zadovoljenja potreba ljudske zajednice, nažalost nije izuzeto događaja koji imaju obilježja kaznenih djela ili prekršaja i kojima pojedinci ili organizirane skupine, najčešće svjesno izigravajući propise nastoje steći nepripadnu korist. Ta kaznena djela u pravilu svrstavamo u grupu gospodarskih (privrednih) kaznenih djela, a štete od ovih kaznenih djela nastaju u privatnim tvrtkama, ali i javnim poduzećima te državnoj i lokalnoj upravi, a počinitelji mogu dolaziti iz reda zaposlenika (menadžment i uposlenici) ili izvan subjekata poslovanja, a poseban problem čini internacionalizacija i globalizacija, koja problematiku ovih kaznenih djela čini još složenijom. Uz mjerljivu štetu u iznosima, ova kaznena djela opasnost su i za sustave i zajednicu, posebno ako ih čine umrežene i organizirane skupine. Stoga je primjerice i zbog velikih iznosa šteta po proračun Europske unije, ista ustrojila zasebno tužiteljstvo – EPPO. Rad definira osnovne pojmove vezane uz gospodarski kriminalitet, navodi i prikazuje podjelu kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, utvrđuje najbrojnije, predlaže mjere prevencije čime nastoji podići razinu svijesti kod menadžmenta i šire javnosti o opasnostima i nužnosti borbe protiv istih.

Ključne riječi: kazneno djelo, gospodarstvo, kriminal, menadžment, prevencija

JEL klasifikacija: G32

UVOD

Rezultat sveopće globalizacije i liberalizacije tržišta, nedvojbeno je i porast gospodarskog kriminaliteta, koji je stalan rizik, problem i izazov sigurnosti i opstojnosti.

Gospodarstvo i kriminalitet su relevantne društvene činjenice čija sinteza čini novi pojam – *gospodarski kriminalitet*. (Orlović, 2009). Unatoč opisanom riziku još uvijek nema pravno propisane i definirane definicije gospodarskog kriminaliteta, što otežava i aktivnosti prevencije na planu istoga. Glavna su obilježja gospodarskog kriminaliteta: slaba uočljivost, kompleksnost, difuznost odgovornosti, difuznost viktimizacije, poteškoće detekcije, poteškoće procesuiranja, blage kazne, zakonske nejasnosti i nejasnosti delinkventnog statusa (Kovčo, 2007). Problem koji kumulira gospodarski kriminalitet, uz destabilizaciju zajednice, sustava i poduzeća, je šteta koja se pojavljuje na financijskom i socijalnom planu, a velik broj autora ističe čestu povezanost gospodarskog s organiziranim kriminalitetom, čime ionako složen problem i rizik dobiva još složeniju dimenziju.

Motivi činjenja ovih kaznenih djela blisko su povezani sa stjecanjem ne pripadajuće i nezakonite dobiti, bilo kroz uzimanje prihoda, ili ne plaćanje propisanih obveza, a često je stanje ovog i organiziranog kriminaliteta rezultat refleksije političkog, ekonomskog i društvenog razvoja neke zemlje. Na pojavu gospodarskog kriminaliteta različite zemlje različito reagiraju donoseći pravne akte za suzbijanje istog i preventivne strategije. Prije više od 20 godina, Vijeće Europe u Izvješće o stanju u području organiziranog i gospodarskog kriminaliteta u jugoistočnoj Europi za 2006., navodi opasnosti od organiziranog i gospodarskog kriminaliteta, a Odbor ministara Vijeća Europe prije više od 30 godina, donio je preporuku o ekonomskom kriminalitetu, kojim upućuje na pridavanje potrebne pažnje za prepoznavanje, vrednovanje i borbu protiv gospodarskog kriminaliteta (Kovčo, 2007). Unatoč tim preporukama i smjernicama, problem ove vrste kriminaliteta rastao je kroz godine, o čemu svjedoči potreba da se na području Europske unije osnuje Ured Europskog javnog tužitelja. Ured Europskog javnog tužitelja (EPPO) neovisan je ured javnog tužitelja Europske unije (u daljnjem tekstu EU). Odgovoran je za istragu, kazneni progon i podizanje optužnice za kaznena djela protiv financijskih interesa EU-a. To uključuje nekoliko vrsta prijevara, prijevare povezane s PDV-om sa štetom većom od 10 milijuna EUR, pranje novca, korupciju itd. Godišnje izvješće o aktivnostima EPPO u 2022., pokazuje jasan fokus na prijevare u EU-u koje utječu na javne prihode, posebno na prekogranične prijevare u vezi s PDV-om. Do kraja 2022., EPPO je imao 1117 aktivnih istraga s ukupnom procijenjenom štetom od 14,1 milijarde eura, od čega je gotovo polovica (47%) rezultat prijevare u vezi s PDV-om. U 2022., EPPO je primio i obradio 3318 kaznenih prijava i otvorio 865 istraga. A suci su odobrili zamrzavanje 359,1 milijuna eura u istragama EPPO-a (u usporedbi sa 147,3 milijuna eura 2021.), što predstavlja više od sedam puta više od proračuna organizacije za 2022. Prema podacima EU u 2019., prihodi od kriminala na glavnim tržištima kriminala iznosili su 1 % BDP-a EU-a, tj. 139 milijardi eura. (Office, 2023)

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja ovog rada bio je istražiti pravni okvir vezan za gospodarski kriminalitet, njegove pojmove i utjecaj na zajednicu. Cilj rada je ispitati stanje sigurnosti u Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu RH) kroz analizu pokazatelja o kretanju broja kaznenih djela, utvrditi najbrojnija kaznena djela, moguće oblike prevencije, te menadžerima, stručnoj i ostaloj javnosti ukazati na posljedice činjenja ovih kaznenih djela po pojedince, tvrtke i zajednicu. Naime, većina kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta čini se s namjerom menadžera ili osoba zaposlenih u tvrtkama, (olako držeći

da se nikada neće otkriti) pa je očito (a na što ukazuju i ranija istraživanja) da je nužan znanstveno stručni rad na planu utvrđivanja stanja ove vrste kriminaliteta, uzroka i povoda, te posljedica i o njima informiranja stručne i šire javnosti. U radu je korištena je opća metoda i to metoda studije slučaja, a kao pomoćna metoda analize sadržaja, kojom je analizirano nekoliko grupa pokazatelja iz kojih se moglo kvalitetno izvesti zaključak istraživanja.

Pojmovna određenja

U uvodu je već navedeno da nema jednoznačne pravne/zakonske definicije gospodarskog kriminaliteta.

U Kaznenom zakonu RH-e (u daljnjem tekstu KZ, RH-e), nekoliko kaznenih djela uobičajeno se smatra kaznenim djelima gospodarskog kriminaliteta, a nalaze se prije svega u Glavi XII – Kaznena djela protiv radnih odnosa i socijalnog osiguranja, Glavi XXIV – Kaznena djela protiv gospodarstva i Glavi XXIII - Kaznena djela protiv imovine. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011)

Za potrebe ovog rada, kaznena djela gospodarskog kriminaliteta definiraju se i analiziraju prema KZ RH-e, a za izvore o njegovom kretanju koriste se statistički pokazatelji Ministarstva unutarnjih poslova (u daljnjem tekstu MUP-a) RH-e. Navedeni statistički pokazatelji u kaznena djela gospodarskog kriminaliteta svrstavaju ukupno 36 kaznenih djela. (Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2023)

Terminološka baza hrvatskoga strukovnog nazivlja Struna (Struna, 2020) gospodarski kriminalitet definira kao: kaznena djela počinjena u sklopu upravljačkih, izvršiteljskih i nadzornih funkcija u gospodarskim subjektima pri obavljanju gospodarskih djelatnosti i razmjeni dobara na tržištu te kaznena djela počinjena u izvan gospodarskim subjektima koja su u vezi s upravljanjem i korištenjem imovinom.

Novoselec (Novoselec, 2001) definira gospodarska kaznena djela kao kaznena djela kojima se povređuje gospodarstvo kao nad individualno pravno dobro, tj. kojima se otežava normalno funkcioniranje gospodarstva u cijelosti ili njegovih grana, no ističe kako su to i neka druga kaznena djela ako su počinjena u gospodarskom poslovanju.

Od inozemnih izvora može se izdvojiti za potrebe ovog rada jedna od definicija iz Njemačke, koja gospodarski kriminalitet opisuje kao: gospodarski kriminalitet po mnogim je svojim obilježjima specifična vrsta kriminaliteta. Zbog niza razloga, a osobito visine imovinske koristi koju počinitelji sebi pribavljaju počinjenjem takvih kaznenih djela, gospodarski kriminalitet ima iznimno poguban učinak na cjelokupni društveni sustav, osobito ako je riječ o organiziranom gospodarskom kriminalitetu. Organizirani gospodarski kriminalitet odlikuje se vrhunskom stručnošću i profesionalizmom počinitelja, povezivanjem raznih struktura te iskorištavanjem svih pravnih (nacionalnih i međunarodnih) mogućnosti. Legalni poduzetničko-gospodarski oblici koriste se kao paravan za kriminalno djelovanje.

Sve je prisutnija pojava uske suradnje različitih kriminalnih skupina, koje se inače bave različitim kriminalnim djelatnostima, a koje izvrsno surađuju kad je to potrebno radi lakšeg ostvarenja određenih zajedničkih interesa. (Dnincer & Wagner, 2002)

Gospodarski kriminalitet često nazivamo i kriminal bijelog ovratnika, jer ga u pravilu čine skupine građani istaknutiji na društvenoj ljestvici, te koji uživaju veći ugled i položaj u društvu od klasične radničke klase koja se bavi uglavnom fizičkim rad.

Okviri za borbu protiv gospodarskog kriminaliteta u EU i RH

Kriminalitet općenito, pa tako i gospodarski, velika su prijetnja svim zajednicama, tako i EU. Stoga je prateći stanje i kretanje EU kroz svoju dugu povijest donijela brojne strategije, preporuke i smjernice za borbu protiv istih.

Internacionalni pravni izvor vezan uz ovo područje, je prva globalna konvencija koja je usvojena s ciljem suzbijanja transnacionalnog organiziranog kriminaliteta – Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, koja je otvorena za potpisivanje u Palermu u prosincu 2000. Tom se konvencijom države obvezuju u svojim nacionalnim kaznenim zakonodavstvima kriminalizirati stvaranje i/ili udruživanje u “organiziranu zločinačku grupu”, te odrednice za suzbijanje ove vrste kriminaliteta.

Za potrebe ovog rada uzimajući zadane okvire u pogledu dužine istih, valja istaći da je u EU trenutno na snazi politika nazvana: Ciklus politike EU-EMPACT, što je skraćena za Europsku multidisciplinarnu platformu protiv kriminalnih prijetnji. Ova politika uvodi integrirani pristup unutarnjoj sigurnosti EU-a, uključujući mjere koje sežu od kontrola vanjskih granica, policijske, carinske i pravosudne suradnje do upravljanja informacijama, inovacija, obuke, prevencije i vanjske dimenzije unutarnje sigurnosti, kao i javno-privatna partnerstva gdje prikladno. Aktivnosti sežu od 2012., a EU je u svibnju 2021., utvrdila prioritete u borbi protiv teškog i organiziranog kriminala za sljedeće četiri godine. Na tim će se prioritetima raditi od 2022. do 2025. Od deset utvrđenih prioriteta sedmi se odnosi na gospodarski kriminalitet i glasi: Prijevare, gospodarski i financijski kriminal, Borba protiv kriminalaca koji organiziraju prijevare, gospodarski i financijski kriminal, uključujući sustave internetskih prijevara, prijevare u vezi s trošarinom, prijevare unutar Zajednice s nepostojećim trgovcem, kaznena djela u području intelektualnog vlasništva, krivotvorenje robe i valuta, financijski kriminal i pranje novca. U okviru EMPACT-a države članice EU-a, agencije EU-a i drugi dionici dužni su blisko surađivati na suzbijanju tih kaznenih prijetnji, koristeći se alatima kao što su osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva i zajednička operativna djelovanja za razbijanje kriminalnih mreža, njihovih struktura i poslovnih modela. (EUROPOL, 2023)

Što se tiče RH-e, nisu nađeni izvori koji upućuju na postojanje strategija ili planova za borbu protiv gospodarskog kriminaliteta, ili oni nisu dostupni u otvorenim izvorima. Stoga je za istaći da se alati borbe protiv gospodarskog kriminaliteta nalaze u općoj prevenciji prije događanja kaznenih djela, te onoj koja je rezultat primjene Kaznenog zakona (u daljnjem tekstu KZ-a), nakon počinjenja kaznenih djela. Ovdje treba naglasiti da je KZ RH-e, usuglašen s pravnom stečevinom EU. U opću prevenciju možemo svrstati brojne radnje, aktivnosti i kampanje, koje posebice država i njene institucije provode kako bi utjecali na svijest građana o opasnostima od gospodarskog kriminaliteta (poput kampanje „Bez računa se ne računa“ itd).

KAZNENA DJELA GOSPODARSKOG KRIMINALITETA

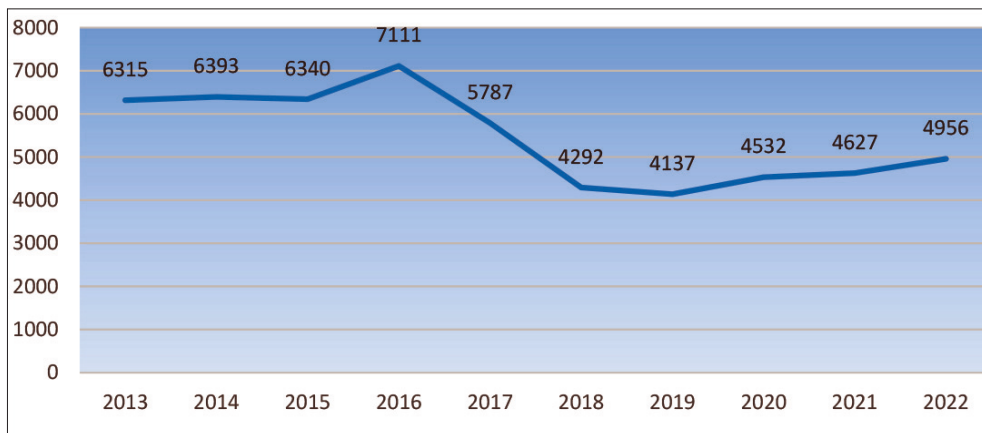
MUP-a, RH-e, na svojim Internet stranicama dostupnim građanima, (<https://mup.gov.hr/statistika-228/228>), objavljuje statističke pokazatelje o kretanju stanja sigurnosti i u pregledima sigurnosti definira kaznena djela gospodarskog kriminaliteta navedena u tablici 1. Nazivi kaznenih djela su iz KZ-a, koji u samom nazivu djela u terminološkom smislu izriče bit radnje koja je kažnjiva.

Tablica 1. Kaznena djela gospodarskog kriminaliteta u RH i njihov broj u 2022.

Neisplata plaće (154)	Zlostavljanje na radu (4)	Povreda prava iz socijalnog osiguranja (28)	Protupravna eksploatacija rudnog blaga (1)
Protupravna gradnja (27)	Pronevjera (245)	Prijevarena (ratno profiterstvo) (2)	Zlouporeba osiguranja (0)
Zlouporeba povjerenja (18)	Povreda tuđih prava (25)	Zlouporeba povjerenja u gospodarskom poslovanju (709)	Prijevarena u gospodarskom poslovanju (230)
Povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga (117)	Prouzročenje stečaja (25)	Pogodovanje vjerovnika (10)	Primanje mita u gospodarskom poslovanju (0)
Davanje mita u gospodarskom poslovanju (0)	Zavaravajuće oglašivanje (0)	Utaja poreza ili carine (309)	Izbjegavanje carinskog nadzora (8)
Subvencijska prijevarena (30)	Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke (1)	Nedozvoljena trgovina (15)	Pranje novca (79)
Krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera i utega (2)	Krivotvorenje službene ili poslovne isprave (1483)	Zlouporeba osobne isprave (110)	Izdavanje i uporaba neistinite liječničke ili veterinarske svjedodžbe (91)
Zlouporeba položaja i ovlasti (813)	Nezakonito pogodovanje (22)	Primanje mita (50)	Davanje mita (292)
Trgovanje utjecajem (9)	Davanje mita za trgovanje utjecajem (1)	Odavanje službene tajne (1)	Kaznena djela iz ostalih zakona (44)

Izrada: autori, prema MUP-a, RH-e

MUP-a, RH-e, redovito objavljuje pokazatelje uz ostale i o kaznenim djelima gospodarskog kriminaliteta. Iz istih pokazatelja, temeljem kojih je sačinjen grafikon 1., razvidno je da je u razdoblju od 2013., do 2022., najveći broj kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta evidentiran 2016., i to 7111, a najmanji 2019., i to 4137, dok su pokazatelji za ostale godine i o kretanju broja kroz godine prikazani u grafikonu. Važ-

Grafikon 1. Kretanje broja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta u RH 2013-2022

Izrada: autori, prema podacima MUP-a RH-e

nost praćenja kretanja stanja sigurnosti, odnosno broja kaznenih djela, njihovih vrsta, načina počinjenja, počinitelja, vremena i mjesta događanja od izuzetne je važnosti, jer se nakon obrade podataka i analitičkim izučavanjem dolazi do pokazatelja putem kojih je moguće djelovati operativno i preventivno da se kaznena djela suzbiju u budućnosti.

Za istaći je da se dio znanstvenih i stručnih radova o kaznenim djelima i njihovim počiniteljima bazira na podacima bazira Državnog zavoda za statistiku, odnosno da uz MUP-a, RH-e, određene statističke pokazatelje objavljuje i navedeni zavod (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 2023).

U 2013., na području RH-e, prema podacima MUP-a, evidentirano je ukupno 104 793 kaznenih djela (koja se progone po privatnoj tužbi, prijedlogu i službenoj dužnosti), 2014 njih 97 242, 2015: 95 037, 2016: 85 260, 2017: 83 047, 2018: 78 922, 2019: 83765, 2020: 75790, 2021: 77 739 i 2022: 79 197. Tako je udjel kaznenih djela kibernetičkog kriminaliteta po metodologiji praćenja MUP-a, u ukupnom udjelu kaznenih djela 2013., iznosio: 6,02%, 2014: 6,57%, 2015: 6,67%, 2016: 8,34%, 2017: 6,96%, 2018: 5,43%, 2019: 4,93%, 2020: 5,98%, 2021: 5,95% i 2022: 6,25%.

Broj pojedinačnih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta navedenih u tablici 1., nije podjednak, te se kreće od nekoliko na godišnjoj razini (zavarujuće oglašavanje, neovlaštena uporaba tuđe tvrtke, krivotvorenje znakova za obilježavanje robe, mjera, vaga, odavanje službene tajne itd.), do onih brojnijih, kojih se bilježi više stotina (pronevjera, neisplata plaća, zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju, povreda obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga, utaja poreza i carina) te onih čiji broj na godišnjoj razini na području RH-e prelazi tisuću (krivotvorenje službene ili poslovne isprave). Pokazatelji o najbrojnijim kaznenim djelima gospodarskog kriminaliteta prikazani su u tablici 2.

Unatoč mjerilu po brojnosti, ne treba zanemariti niti kriterij nastale štete, što otvara prostor budućim istraživanjima, jer primjerice kaznena djela Subvencijske prijevare, kojih je u 2022., evidentirano svega 30, po nastalim štetama u istima, kako novčanim, tako i po ugled RH-e (posebice kada se radi o prijevarama s novcem iz fondova EU) nadilazi brojnija kaznena djela. Tako je prema podacima Ureda Europskog tužitelja (EPPO) za 2022., u Republici Hrvatskoj, navedeni ured otvorio 23 istrage, u kojima se pričinjena šteta kriminalnim aktivnostima cijeni na 313,6 milijuna eura (Ured Europskog tužitelja, 2023).

Tablica 2. Najbrojnija kaznena djela gospodarskog kriminaliteta u razdoblju 2018-2022.

Godina/Kazneno djelo	2022	2021	2020	2019	2018
Krivotvorenje službene ili poslovne isprave	1483	1385	1362	1149	1564
Zlouporaba položaja i ovlasti	813	719	395	478	470
Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju	709	923	650	401	480
Utaja poreza i carine	309	241	604	531	292
Prijevarama u gospodarskom poslovanju	230	216	243	276	263
Neisplata plaće	154	105	255	132	109
Pronevjera	245	280	387	478	444
Povreda obveza vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga	117	194	129	97	107
Pranje novca	79	52	21	41	53

Promatrano prema policijskim upravama, (tablica 3) na čijem se području bilježi događanje kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta uočava se da se najveći broj evidentira u policijskim upravama Zagrebačkoj, Osječko-baranjskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Istarskoj, Zadarskoj itd. Dok se najmanji broj bilježi na području PU Požeško-slavonske. No, odmah treba uzeti u obzir da su razlike između pojedinih policijskih uprava prema broju stanovnika i problematici kriminaliteta značajne, odnosno neke policijske uprave kao Požeško-slavonska i Ličko-senjska imaju oko 60 tisuća stanovnika, a primjerice Zagrebačka županija o kojoj skrbi PU Zagrebačka nešto više od 300 000 stanovnika.

Tablica 3. Kretanje broja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta po PU 2017-2020

Policijska uprava/godina	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Zagrebačka	741	600	601	783	876	1400
Splitsko-dalmatinska	726	611	480	681	331	1062
Primorsko-goranska	194	149	282	343	175	757
Osječko-baranjska	792	750	377	153	651	1334
Istarska	328	340	323	280	165	268
Dubrovačko-neretvanska	258	154	142	232	202	229
Karlovačka	221	133	170	296	423	343
Sisačko-moslavačka	171	186	131	141	180	46
Šibensko-kninska	153	137	135	128	113	184
Vukovarsko-srijemska	299	502	514	139	184	222
Zadarska	380	336	400	324	402	214
Bjelovarsko-bilogorska	91	105	105	148	88	190
Brodsko-posavska	53	41	105	51	34	113
Koprivničko-križevačka	80	108	43	56	81	157
Krapinsko-zagorska	94	28	33	24	18	51
Ličko-senjska	18	23	26	28	26	28
Međimurska	106	69	187	76	62	145
Požeško-slavonska	27	20	25	32	12	18
Varaždinska	92	185	214	91	118	174
Virovitičko-podravska	132	150	239	131	151	122

Izrada: autori, prema MUP-a, RH-e

Iako nema jednoznačnog određenja o tome koja sve kaznena djela možemo nazivati koruptivnima, dio kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta navedenih u prethodnom dijelu rada, naziva se i koruptivnim.

Korupcija, (lat. *corruptio* – pokvarenost, podmitljivost, potkupljivost, podmićivanje) jedna je od najštetnijih i najneaktivnijih pojava koja ovisno od uvjeta u pojedinoj zemlji može teško narušiti temeljene društvene i moralne vrijednosti i dovesti do složenih društveno-političkih posljedica. Najlakše ju je definirati kao kršenje moralnih vrednota. Koruptivno ponašanje je svaki oblik zlouporabe ovlasti radi osobne ili koristi skupine. Kako gotovo svakodnevno svjedočimo, sve prisutna je i u siromašnim ali i

bogatim zemljama s dugom tradicijom demokracije (primjeri korupcije u EU), te u brojnim zanimanjima i poslovima.

MUP-a, u djelu statističkih pokazatelja vezanih za gospodarski kriminalitet daje i pregled kretanja koruptivnih kaznenih djela, što je prikazano u sljedećoj tablici.

Tablica 4. Korupcijska kaznena djela u RH 2017-2022.

Korupcijska kaznena djela/godina	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Primanje mita u gospodarskom poslovanju		15		131		11
Davanje mita u gospodarskom poslovanju		14		131		
Zlouporeba položaja i ovlasti - počinila službena osoba	813	719	395	478	470	552
Nezakonito pogodovanje	22	17	3	1		
Primanje mita	50	49	30	14	19	95
Davanje mita	292	54	31	25	26	98
Trgovanje utjecajem	9	32	58	5		3
Davanje mita za trgovanje utjecajem	1	8	21			1

Izrada: autori, prema MUP-a, RH-e

Kako je ranije navedeno, otkrivanje kaznenih djela i njihovih počinitelja jedan je od bitnih čimbenika prevencije, pa je stoga nužno pratiti i pokazatelje o ukupnoj razriješenosti kaznenih djela općenito i kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta. Prema pokazateljima MUP-a, RH-e, kod gospodarskih kaznenih djela bilježi se visok postotak razriješenosti koji se od 2017., do 2020., kreće od 99-100%. Istovremeno, primjerice ukupna razriješenost svih kaznenih djela u RH u 2018., bila je 53%.

U nastavku je dan opis, zapriječene sankcije i pojedine specifičnosti za najbrojnija kaznena djela gospodarskog kriminaliteta.

Krivtvođenje službene ili poslovne isprave, Zlouporeba položaja i ovlasti i Zlouporeba povjerenja u gospodarskom poslovanju

Od ukupnog broja evidentiranih kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta u 2022., u RH-oj, (4139), ova kaznena djela su najbrojnija i čine čak 72,65% svih. Mogu ih počinuti samo službene i odgovorne osobe u okviru svog djelokruga rada, odnosno gospodarske aktivnosti.

Krivtvođenje službene ili poslovne isprave čini službena ili odgovorna osoba (pojmovi propisani KZ-om), a propisano je člankom 279. KZ-a, RH-e i to na način ako: službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis unese neistinite podatke, ili ne unese kakav važan podatak, ili svojim potpisom, odnosno službenim pečatom ovjeri takvu ispravu, knjigu ili spis s neistinitim sadržajem ili koja svojim potpisom, odnosno službenim pečatom omogućiti izradbu isprave, knjige ili spisa s neistinitim sadržajem. Ili ako neistinitu službenu ili poslovnu ispravu, knjigu ili spis uporabi u službi ili poslovanju kao da su istiniti. Propisana kazna za počinitelja je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011))

Iz opisa kaznenog djela vidljivo je da se istim štiti istinitost isprava, a objekt počinjenja može biti službeni ili poslovni dokument, poslovne knjige itd.

Najčešći načini počinjenja su unos neistinitih i netočnih podataka, ne unošenje važnog i točnog podatka, ovjeravanje službenih dokumenata i spisa u kojima je naveden neistinit i netočan sadržaj, omogućavanje izrade dokumenta, isprave ili sadržaja knjige neistinitog sadržaja.

Kod ovog kaznenog djela kažnjiv je i pokušaj činjenja istog, a svi predmeti uporabljivi za kazneno djelo bit će privremeno oduzeti.

Zlouporaba položaja i ovlasti je kazneno djelo iz članka 291. KZ-a, RH-e, a čini ga službena ili odgovorna osoba koja iskoristi svoj položaj ili ovlast, prekorači granice svoje ovlasti ili ne obavi dužnost pa time sebi ili drugoj osobi pribavi korist ili drugome prouzroči štetu.

Propisana kazna za počinitelje je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a ako je kaznenim djelom pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011))

Pojam službene osobe obuhvaća državne dužnosnike ili službenike, te dužnosnike ili službenike u jedinicama lokalne i područne samouprave, kao i nositelje pravosudnih dužnosti u Hrvatskoj ili međunarodnoj organizaciji koje je RH član. Odgovorna osoba je fizička osoba koja vodi poslove u pravnoj osobi što podrazumijeva trgovačka društva, ali poslove u državnim tijelima i tijelima jedinice lokalne i područne samouprave.

Stoga ovo kazneno djelo može počiniti samo službena ili odgovorna osoba na određenoj dužnosti (poziciji) na kojoj ima određene ovlasti koje zlouporabljuje odnosno protuzakonito primjenjuje da bi sebi ili drugome pribavila ne pripadajuću korist ili nekom drugome kakvu štetu.

Kako smo vidjeli MUP-a, a i relevantni stručnjaci ovo kazneno djelo svrstavaju u grupu koruptivnih kaznenih djela i kao takvo je najzastupljenije (813-2022) jer se zapravo često radi o sprezi između službene ili odgovorne osobe i osoba koje trebaju ostvariti neko svoje pravo, prilikom čega dolazi do koruptivnog odnosa. Često se zlouporabljuje položaj odgovorne osobe u trgovačkom poslovanju u odnosu na drugu odgovornu osobu u drugoj pravnoj osobi ili u odnosu na odgovornost u pravnoj osobi u kojoj posluje ili u odnosu na službenu osobu u državnj, odnosno lokalnoj upravi.

Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju kazneno je djelo opisano u članku 246 - KZ-a, RH-e, a čini ga onaj tko u gospodarskom poslovanju povrijedi dužnost zaštite tuđih imovinskih interesa koja se temelji na zakonu, odluci upravne ili sudbene vlasti, pravnom poslu ili odnosu povjerenja i na taj način pribavi sebi ili drugoj osobi protupravnu imovinsku korist te time ili na drugi način onome o čijim se imovinskim interesima dužan brinuti prouzroči štetu.

Propisana kazna za počinitelje je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, a ako je kaznenim djelom pribavljena znatna imovinska korist ili prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od jedne do deset godina. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011))

Ovo kazneno djelo ključno je gospodarsko kazneno djelo koje inkriminira kriminalitet upravljačkih struktura – menadžmenta u trgovačkim društvima zbog prouzročenja štete na imovini koja im je povjerena i koju su dužni štiti. Kazneno djelo zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju jest dakle *delictum proprium*, odnosno mogu ga počiniti samo u gospodarskom poslovanju odgovorne osobe, dakle one osobe koje imaju dužnost zaštite tuđih imovinskih interesa koja se temelji na zakonu,

odluci upravne ili sudbene vlasti, pravnom poslu ili odnosu povjerenja. Mogućim počiniteljima ovog kaznenog djela zaštita tuđih interesa mora biti povjerena kao primarna dužnost. (Roksandić & Bilić, 2017)

Utaja poreza i carine, Prijevara u gospodarskom poslovanju i Pronevjera

Ova skupina kaznenih djela druga je po brojnosti (774) kada su u pitanju kaznena djela gospodarskog kriminaliteta te čine 18,7% svih evidentiranih. Za razliku od prethodnih počinitelji ovih kaznenih djela mogu biti i osobe koje nisu u okviru gospodarskih subjekata, ali sudjeluju u kaznenim djelima s gospodarstvom povezani (posebice kada je u pitanju šteta koja nastaje).

Utaja poreza i carine je kazneno djelo propisano člankom 256. KZ-a, RH-e, a čini ga onaj tko s ciljem da on ili druga osoba potpuno ili djelomično izbjegne plaćanje poreza ili carine daje netočne ili nepotpune podatke o dohocima, predmetima ili drugim činjenicama koje su od utjecaja na utvrđivanje iznosa porezne ili carinske obveze ili; tko s istim ciljem u slučaju obvezne prijave ne prijavi prihod, predmet ili druge činjenice koje su od utjecaja na utvrđivanje porezne ili carinske obveze, pa zbog toga dođe do smanjenja ili neutvrđenja porezne ili carinske obveze u iznosu koji prelazi dvadeset tisuća kuna. Propisana kazna za počinitelje je kazna zatvora od šest mjeseci do deset godina. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011))

Uvjeti za postojanje kaznenog djela utaje poreza ili carina su:

- da je porezni obveznik zakonito obavljao djelatnost, odnosno da se neprijavljuje prihoda i drugih činjenica odnosi na zakonito stečen prihod;
- da li je nastupila šteta za državni proračun jer ako nema štete po državni proračun onda nema niti mogućnosti podnošenja prijave za utaju poreza ili carine.

Prvi oblik kaznenog djela utaje poreza ili carina moguće je dakle ostvariti samo činjenjem, odnosno davanjem netočnih podataka, dok je za drugi oblik potrebno ostvariti radnju nečinjenjem, odnosno nepodnošenjem porezne prijave.

Počinitelj predmetnog kaznenog djela može biti sam porezni dužnik kao fizička osoba, a kada je dužnik pravna osoba, tada je počinitelj osoba koja u ime prave osobe dužna staviti na raspolaganje podatke o poslovanju. (Vaić & Dvorničić, 2022)

Kazneno djelo *Prijevara* u gospodarskom poslovanju, je kazneno djelo iz članka 247 KZ-a, a čini ga onaj tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju zastupa ili drugoj pravnoj osobi pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini. Propisana kazna za počinitelja je kazna zatvora od šeste mjeseci do 10 godina. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011))

U KZ-u, postoji i kazneno djelo tzv. obične prevare, tako da bi postojalo ovo kazneno djelo, prevara mora biti počinjenja u okviru gospodarske djelatnosti. To znači da „ovo kazneno djelo može počinuti samo odgovorna osoba u pravnoj osobi (trgovačkom društvu) i to u sklopu nekog poslovnog odnosa. Česti su primjeri da se na temelju lažnih (krivotvorenih) dokumenata podiže roba, prikazuje krivi bonitet tvrtke i tako se odgovorne osobe u drugoj pravnoj osobi drže u zabludi o sigurnoj isplati, „privoli“ da učine izdavanje robe zapravo na štetu tvrtke koju zastupaju. (Cvrtila, 2007)

O jednom od češćih pojava oblika ovih prijevара javnost je izvijestila i PU Međimurska 17.12.2020.: „Dovršеним kriminalističkim истраживањем temeljem zahtjeva nadležnog državnog odvjetništva osnovano se sumnja kako je 44-godišnjak u svojstvu direktora trgovačkog društva sa sjedištem na širem području grada Čakovca (osnivač trgovačkog društva i osoba ovlaštena za zastupanje), počinio kazneno djelo prijevare u gospodarskom poslovanju te kazneno djelo povrede obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga. Naime, sumnja se da je osumnjičeni sredinom srpnja prošle godine, znajući da je spomenuto trgovačko društvo u neprekidnoj blokadi zbog nemogućnosti izvršenja financijskih obveza, sklopio ugovor o izvođenju građevinskih radova sa 42-godišnjakinjom. Temeljem sklopljenog ugovora primio je predujam od više desetaka tisuća kuna, a potom nije izvršio sve ugovorene radove. Ujedno, osumnjičeni je 42-godišnjakinju uvjeravao kako će ugovorene radove dovršiti, dok se naposljetku prestao javljati na pozive i time postao nedostupan. Ujedno, истраживањем je utvrđeno kako osumnjičeni tijekom poslovanja u svojstvu odgovorne osobe spomenutog trgovačkog društva nije vodio poslovne knjige, a koje je prema pozitivnim zakonskim propisima bio dužan voditi te je time nadležnim službama otežao kontrolu podataka o poslovanju trgovačkog društva.“ (Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2023)

Pronevjera je kazneno djelo opisano u članku 233. KZ-a, RH-e, i čini ga onaj tko protupravno prisvoji tuđu pokretnu stvar ili imovinsko pravo koji su mu povjereni na radu. Propisana kazna za počinitelje je od šest mjeseci do osam godina za najteže oblike i posljedice koje nastupe.

Razlika između kaznenog djela Utaje i Pronevjere je to što kod utaje se protupravno krade stvar ili imovinsko pravo od strane osobe kojoj je isto povjereno, a kod pronevjere od strane osobe koje je isto povjereno u radu. Utaju može učiniti bilo koja osoba, a pronevjeru samo ona koja prisvoji stvari s kojima radi.

Poslovođi, prodavaču, dostavljaču, zaštitaru povjerene su određene stvari (prodajni artikli) na prodaju, skladištenje, nabavu ili čuvanje i ukoliko ih netko od njih prisvoji čini kazneno djelo Pronevjere. Dakle kod ovog kaznenog djela se zapravo radi također o krađi samo ne od strane osobe koja je došla „iz vana“, nego od osobe „iz nutra“, odnosno osobe koja ima te stvari u svojoj vlasti jer su joj povjerene. (Cvrtila, 2007)

PREVENCIJA

Temeljeni pravni akt za prevenciju kriminaliteta općenito, pa tako i kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta u EU je Ugovor iz Amsterdama. On je važeći od 1999., i njime su uspostavljeni pravni i drugi temelji za prevenciju kriminaliteta na području EU.

U članku 29., ugovora se navodi: “Unija ima za cilj građanima osigurati visoku razinu zaštite na području slobode, sigurnosti i pravde.” U njemu se spominje prevencija kriminaliteta, “organiziranog ili inog”, kao jedno od sredstava za ostvarenje toga cilja. (Europski parlament, 1997)

Europska Komisija sugerira korištenje definicije prevencije kriminaliteta sadržane u Odluci Vijeća od svibnja 2001. godine o uspostavi Europske mreže za prevenciju kriminaliteta (EUCPN). Prema toj definiciji, “...prevencija kriminaliteta obuhvaća sve mjere kojima se smanjuje ili na drugi način pridonosi kvantitativnom i kvalitativnom smanjenju kriminaliteta i osjećaja nesigurnosti kod građana, bilo kroz izravno odvrćanje od kriminalnih aktivnosti ili kroz politiku i intervencije osmišljene u cilju

smanjenja potencijala za kriminal i uzroke kriminaliteta. To uključuje rad Vlade, nadležnih vlasti, agencija za kazneno pravo, lokalnih vlasti, udruga stručnjaka, privatno-ga, dragovoljačkog i civilnog sektora, znanstvenika i javnosti, potpomognutih medija”. (Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 2004)

Sprječavanje kaznenih djela, odnosno prevencija u Hrvatskoj ulazi u izvorne zadaće policije (Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09 (70/19), 2009). Zbog dnevnih kontakata s kriminalitetom i ugrozama, policija treba djelovati kao senzor za pravovremeno uočavanje devijantnih ponašanja i raspolagati sa saznanjima o uzrocima, žrtvama, počiniteljima, mjestima ugroze itd., na temelje čega se mogu i trebaju planirati preventivne aktivnosti koje se mogu provoditi samostalno ili u partnerstvu s ostalim subjektima i građanima.

Policija u RH-oj, u svom ustrojstvu u Ravnateljstvu policije i policijskim upravama ima ustrojene odjele, službe, odsjeke ili pod odsjeke u službi kriminalističke policije za gospodarski kriminalitet i Uredima načelnika, službenike za prevenciju.

Problem gospodarskog kriminaliteta je uz ostalo i taj što je višeslojan, te traži interdisciplinarni pristup, kako u njegovom istraživanju i otkrivanju, tako i u prevenciji. Stoga je nužna suradnja u prevencije ove vrste kriminaliteta raznih stručnjaka od kriminalista, pravnika, ekonomista te u konačnici informatičara.

Posebnu važnost sve više u prevenciji, ali i otkrivanju kaznenih djela općenito, tako i gospodarskih u Hrvatskoj sve više dobivaju mediji. Naime, tijela koja se bore protiv kriminaliteta njihov rad mogu iskoristiti za slanje preventivnih preporuka o tome kako se zaštititi, ali i ne činiti kaznena djela gospodarskog kriminaliteta, ali istovremeno, sve je veći broj istraživačkih novinara koji svojim radom ukazuju i na najteža kaznena djela i daju signal nadležnim institucijama, koji nakon njih postupaju.

Prevencija kriminaliteta unatoč tome što je izvorna zadaća policije, nije isključiva zadaća policije, niti treba smatrati policiju odgovornom za sve najblaže rečeno negativne pojavnosti u društvu povezane s korupcijom i gospodarskim kriminalitetom. To potvrđuje i Ministarstvo pravosuđa i uprave RH-e, koje ističe da se borba protiv korupcije vodi na dva načina:

- suzbijanjem kaznenih djela korupcije odnosno represivnim djelovanjem;
- borba protiv korupcije mora sadržavati i preventivni dio – sprječavanje korupcije.

Iako je vrlo važno represivno suzbijanje koje ima naravno i svoju preventivnu ulogu, represivni pristup predstavlja uglavnom kažnjavanje posljedica tendencija je danas sve više ojačati sustavnu prevenciju kako bi se u začetku spriječili njezini uzroci.

Suvremeni trendovi suzbijanja korupcije sve se više okreću prevenciji tako da se prepoznaju rizici nastanka korupcije, te izgradnjom institucija, usvajanjem zakona i osvješćivanjem građana i medija nastoji spriječiti korupciju prije nego do nje dođe. Na čemu se zapravo temelji prevencija korupcije. Radi se naravno o djelovanju na uzroke korupcije odnosno upravljanje korupcijskim rizicima. Takvom djelovanju mora prethoditi detekcija područja rizika koji otvaraju prostor korupciji (organizacijskih nedostataka, nepostojanje mehanizama nadzora, manjkavosti zakonodavnog okvira itd). Cilj je formiranje sustava koji će biti što otporniji na korupciju. Dobro organiziran i upravljani sustav je, ukoliko, najefikasniji prevencija korupcije (dobro upravljani sustav podrazumijeva odgovornost, efikasnost, transparentnost, osjetljivost i pravičnost njegovih institucija).

Stupovi prevencije su:

- jačanje transparentnosti otvorenosti, participativnosti u radu tijela javne vlasti (proaktivna objava podataka, dostava traženih informacija, javnost rada tijela javne vlasti i mogućnost sudjelovanja svih aktera u formiranju javnih politika);
- jačanje i formiranje sustava integriteta institucija i odgovornosti dužnosnika i službenika (interni etički akti, formiranje kodeksa ponašanja, jačanje etičkih kompetencija, upravljanje sukobom interesa, regulacija zagovaranja interesa);
- podizanje svijesti o nužnosti sprječavanja i suzbijanja korupcije kroz edukacije, obrazovanje i kampanje;
- poticanje mehanizama prijavljivanja korupcije – formiranje učinkovitih kanala za prijavljivanje i adekvatne zaštite prijavitelja.

Tijela koja djeluju u posebnim područjima prevencije korupcije kako ih definira navedeno Ministarstvo su: povjerenik za informiranje, povjerenstvo za odlučivanje o sukobu interesa, pučki pravobranitelj, državni ured za reviziju, državna komisija za kontrolu postupaka javne nabave i državno izborno povjerenstvo.

Poduzimanjem sustavnih napora u području prevencije korupcije, preventivna tijela djeluju na jačanju integriteta, transparentnosti, učinkovitosti i odgovornosti u radu državnih tijela i institucija te osoba na javnim funkcijama, nastojeći tako korupciju učiniti najrizičnijim izborom (Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, 2023).

Prema Gaćeši (Gaćeša, 2011) moguće aktivnosti policije na planu prevencije kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta su:

- prikupljanje obavijesti od građana koja ukazuju na postojanje gospodarskog kriminaliteta;
- ostvarivanje nadzora nad operativno interesantnim osobama i recidivistima;
- nadzor prijevoza roba i uvida u dokumentaciju i uspoređivanje iste sa robom koja se prevozi;
- suradnja policije sa Sigurnosno obavještajnom agencijom u pogledu prikupljanja i razmjene informacija koje mogu doprinijeti otkrivanju i sprječavanju ovih kaznenih djela;
- suradnja sa Ministarstvom financija i njegovim službama (Porezna i Carinska i dr.) na planu otkrivanja kaznenih djela,
- preventivne kampanje na planu suzbijanja ovih kaznenih djela, s ciljem upoznavanja građana o pojavnim oblicima ovih kaznenih djela i mogućnostima prijave saznanja;
- informiranje građana o pogubnosti po zajednicu i počinitelja ovih kaznenih djela, i dr.

Gospodarski kriminalitet ili kriminalitet „bijelog ovratnika“ kako se još naziva u stručnim krugovima, isprepleten brojnim interesima na raznim na kojima se odvija i utjecajima da ga se prikrije, često je vrlo teško (većinu kaznenih djela) prepoznati i doći do saznanja za isti, a kasnije i dokazivati. Stoga je u borbi protiv istog nužno stalno i ustrajno raditi i djelovati na edukaciji građana o oblicima ovih kaznenih djela i njihovoj pogubnosti i štetama koje pričinjava, kao i ukazivati na modalitete i načine prepoznavanja te prijavljivanja istih. Uz to, važnu ulogu imaju kako je već navedeno mediji te organizacije civilnog društva.

Uključivanje prethodno opisanih u ovu problematiku kao pogled sa strane, pomoći će transparentnijem radu, ali i otkrivanju te procesuiranju ovih kaznenih djela.

Isto tako, važna je zaštita prijavljivača nepravilnosti „zviždača“ bez čije odluke da prijave kaznena djela i o njima svjedoče u pojedinim slučajevima za kaznena djela nikad se ne bi niti doznalo.

ODUZIMANJE IMOVINSKE KORISTI

Kod koruptivnih, gospodarskih i kaznenih djela organiziranog kriminaliteta, imovinska korist osnovni je motiv velikog broja kaznenih djela.

Kazneni zakon RH-e, i to članak 87., stavak 2., koji bi u svakom slučaju trebali poznavati odgovorni u tvrtkama i menadžeri svih razina (kao preventivnu mjeru) propisuje da se imovinskom korišću od kaznenog djela smatra neposredna imovinska korist od kaznenog djela koja se sastoji od svakog uvećanja ili sprečavanja umanjjenja imovine do kojeg je došlo počinjenjem kaznenog djela, imovina u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela kao i svaka druga korist koja je dobivena od neposredne imovinske koristi od kaznenog djela ili imovine u koju je promijenjena ili pretvorena neposredna imovinska korist od kaznenog djela bez obzira nalazi li se na području Republike Hrvatske ili izvan njega. (Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23, 2011)

Samom represijom i primjenom KZ-a, odnosno samo izricanjem propisanih kazni za ova djela, čime se nastoji i preventivno djelovati, ne može se učinkovito preventivno djelovati. Stoga se kroz povijest, kako u svijetu tako i kod nas u zakonskim rješenjima uveo institut da se od počinitelja oduzme imovinska korist stečena kaznenim djelom. Naime, nije rijetka uzrečica i na našim prostorima „2 godine za par milijuna nije strašno“. I u RH-oj, propisano je kao i u većini zemalja razvijenog svijeta da nitko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu kaznenim djelom.

Uz to što oduzimanje koristi pogađa pojedinca i odvraća ga od budućih kaznenih djela, vrlo je važno zbog organiziranih skupina, jer oduzimanjem sredstava grupe gube izvore financiranja i smisao postojanja, odnosno otežano je regrutiranje članova jer izostaje „nagrada“.

Upravo je ovo jedan od izvrsnih preventivnih alata i svi menadžeri uvijek trebaju imati na umu da će činjenjem kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta i primjerice nezakonitim izvlačenjem novca iz tvrtke, uz to što će dovesti tvrtku u zonu nezakonitog poslovanja i opasnost od ugroze poslovanja, olako držeći da će sebi steći dobit ostati i oni i tvrtka bez sredstava, a uz to biti kazneno gonjeni i osuđeni na moguće kazne zatvora.

Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelima u RH-oj, uređeno je kao posebna kaznenopravna mjera, a njome se ostvaruje načelo da nitko ne može zadržati imovinsku korist ostvarenu protupravnom radnjom i to člancima 5. i 82. KZ-a. Dok je sam postupak oduzimanje imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i primjena privremenih mjera osiguranja takva oduzimanja regulirana postupovnim odredbama Zakona o kaznenom postupku, odnosno normirana. (Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske NN 152/08 (NN 80/22), 2008)

Vrlo je važno istaći da se s postupkom utvrđivanja nezakonito stečene koristi i stvaranjem uvjeta za njeno oduzimanje, može prema Hrvatskom zakonodavstvu započeti već u fazi izvida, odnosno saznanja da je počinjeno kazneno djelo koje se progoni po službenoj dužnosti. Tako tvrtke mogu doći u situaciju da im dio ili cjelokupna sredstva s kojim raspolažu budu ograničena. A kod specijalne mjere proširenog oduzimanja imovinske koristi imovina čije zakonito podrijetlo okrivljenik ne može dokazati može biti predmet

proširenog oduzimanja, bila ona pribavljena kaznenim djelom koje je predmet kaznenog postupka čijom je osudom oduzimanje određeno ili ne, čak i ako je stečena pretpostavljenim počinjenjem „običnih“ kaznenih djela. (Marušić, Vučko, & Kuštan, 2020)

Prema pokazateljima Državnog odvjetništva RH-e:

- u 2018. godini evidentirana su 892 slučaja oduzimanja, pri čemu je oduzeta imovina u vrijednosti 178 254 924,53 kuna, te određena privremena mjera osiguranja oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi u 31 slučaju i to imovine ukupne vrijednosti 39 323 324,01 kuna.
- u 2019. godini evidentirana su 829 oduzimanja i ukupna vrijednost od 123 531 087,27 kuna, te određena privremena mjera osiguranja oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi u 69 privremenih mjera u visini od 134 467 277,92 kune,

Najviše oduzimanja u navedenim godinama bilo je povezano s kaznenim djelima utaje poreza ili carine, zloporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju neovlaštene proizvodnje droge, izbjegavanja carinskog nadzora i kaznenim djelima počinjenim u sastavu zločinačkog udruženja. (Marušić, Vučko, & Kuštan, 2020)

Važnost instituta oduzimanja nezakonito stečene imovine izuzetno je važna u internacionalnom i europskom okviru i naglašena u brojnim konvencijama, preporukama i uredbama te razine. Članice EU su prema procjenama za 2018. godinu, izgubile 140 milijardi eura prihoda od poreza na dodanu vrijednost zbog transnacionalnih prijevара, dok je prema izvješćima država članica u 2015. godini, nepravilno iskorišteno oko 638 milijuna eura iz strukturnih fondova EU. (Uremović, Matijević, & Jovanović, 2022).

Ured europskog tužitelja, od 1. lipnja do 31. prosinca 2021. godine, u 576 otvorenih istraga u kojima je procijenjena ukupna šteta od 5,4 milijuna eura, zaplijenio (pojam koji navodi EPPO) 147,3 milijuna eura, od čega u osam istraga u RH-uj 270 000 eura. Prema nalogu EPPO-a, tijekom 2022. blokirana je imovina u vrijednosti od oko 400 tisuća eura.

ZAKLJUČAK

Gospodarski, privredni ili ekonomski kriminalitet je višeslojna, složena, sveprisutna, internacionalna negativna pojavnost koja nije dovoljno istražena i definirana. U slučaju organiziranog i korupcijskog kriminaliteta ima izrazito negativne učinke, koji ne utječu negativno samo na ekonomiju ili stanje kriminaliteta, već i na druge sfere društvenog života, dovodi do pravne i opće nesigurnosti, nezdrave ekonomije, izbjegavanja ulaganja u područja zahvaćena ovim kriminalitetom itd. Teško je reći gledajući ranija istraživanja i posebice priopćenja policije, tužilaštva, sudova, tko se danas u svijetu uspješno nosi s ovim problemom, kada vijesti o njemu dolaze iz sjedišta značajnih europskih i svjetskih institucija i s najviših državnih razina i iz zemalja za koje se smatralo da su perjanice pravne i opće sigurnosti. Gospodarski ili ekonomski kriminalitet, proizlazi iz ekonomije i za nju je u bitnome vezan, te se proučavanjem gospodarskog kriminaliteta s gledišta ekonomije u bitnome proširuje spoznaje i šire mogući načini prevencije ove vrste kriminaliteta. Stoga je jasno da je osim što je sigurnosni problem, to nedvojbeno i velik gospodarski i društveni problem koji sve više poprima dimenzije internacionalnosti. Izuzetno je važno da ekonomija ovaj problem „ne gura pod tepih“ jer on može, a očito već sada ima dalekosežne štetne posljedice. Ustrojavanje Ureda europskog tužitelja, koji je u samo godinu i pol postojanja postigao značajne rezultate na ovom planu to potvrđuje. Uhićenja i optužnice protiv čelnih ljudi u ministarstvi-

ma, fondovima i drugim državnim i javnim tijelima i to za pronevjere i zlouporabe europskog novca ne daju više puno vremena za improvizacije, a postavljaju stvarno pitanje znaju li uopće ove razine menadžmenta da su činile kaznena djela. Vjerujemo da će pitanje: tko je sljedeći? neke već sada odagnati od kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta, no pitanje je i: nije li nam kasno? No, pozitivistički i znanstveno gledano nikad nije kasno za rješavati neki problem tako i problem gospodarskog kriminaliteta, naime, pravni okviri na međunarodnoj razini i razini EU, te RH-e, su utemeljeni i postavljeni, uspostavljena suradnja, te je na nacionalnim tijelima, znanstvenoj i široj zajednici te pojedincima da dostupne zakonodavne alate koriste u borbi protiv ove vrste kriminaliteta, što je jedan od osnovnih stupova prevencije, novim spoznajama kroz znanstveno istraživački rad trasiraju pravce prevencije kaznenih djela gospodarskog i organiziranog kriminaliteta. Značaj oduzimanja imovinske koristi stečene kaznenim djelima, te dosljedna kaznena politika, uz medijsku promociju nedvojbeno su alati koji će dovesti do smanjenja broja kaznenih djela gospodarskog kriminaliteta. Kao i kod drugih područja prevencije kriminaliteta, s prevencijom je najbolje početi od najranijih dana, odnosno od dječjeg odgoja, te im kroz odgoj i obrazovanje ukazivati da su odgovornost i ponašanje u skladu s društvenim i pravnim normama odlike koje trebaju steći i koje će dugoročno koristiti njima i zajednici. Nadalje, nužno je prevenciju proširiti na područje koje se s njom vjerojatno nije bilo obuhvaćeno, a to su razine srednjeg i višeg obrazovanja iz područja ekonomije, gdje bi se budućim ekonomistima ukazalo na najčešća kaznena djela gospodarskog i korupcijskog kriminaliteta, njihovu tipologiju, što bi zasigurno dovelo do prevencije istih. Suradnju državnih institucija zaduženih za borbu protiv korupcije s tijelima javne i lokalne uprave i tvrtkama u pogledu prevencije ovih vrsta kriminaliteta treba podići na višu razinu, provoditi kampanje i edukacije, te uspostaviti suradnju na obostranu korist. Menadžerima, rukovoditeljima i svima onima koji se susreću u svom radu s imovinom i mogu doći u zonu kažnjivih radnji, preporuča se imovinom upravljati učinkovito i razumno, pažnjom dobrog gospodara, sukladno pravnim načelima, načelima moжебитne odgovornosti, javnosti i transparentnosti, ekonomičnosti i predvidljivosti. Dosljednom primjenom ovih načela i kontrolom kroz postupke koje provode jesu li isti poštivani, nikada se pojedinac ili tvrtka neće dovesti u situaciju prekršajne ili kaznene odgovornosti.

Potrebno je na kraju istaći, menadžer koji čini kaznena djela gospodarskog ili organiziranog kriminaliteta unatoč brojnim mogućnostima prikriivanja istih, s druge strane velikog broja dokaza koji nastaju (poslovne dokumentacije) kad-tad dovodi se u opasnost da sebe i tvrtku čiji je ugled radio godinama dovede na rub propasti, gubitak stečenog novca i ugleda. Otkrivačka djelatnost je 99%, velik broj svjedoka, zviždači sve zaštićeniji, mediji sve slobodniji! <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>.

LITERATURA

- Cvrtila, Ž. (2007). *Najčešća kaznena djela u trgovačkom poslovanju*.
- Dnincer, P., & Wagner, H. (2002). *Organisierte Wirtschaftskriminalität. Kriminelle Firmenübernahme und Warenstoffbetrug*, str. 319-325.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2023). *Počinitelji kaznenih djela*: <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/pravosude-i-socijalna-zastita/pocinitelji-kaznenih-djela/>
- EU, C. o. (1987). 12 of the committee of ministers to member states on economic crime. Strasbourg: Comittee of ministers EU.

- EUROPOL. (2023). *EMPACT Platforma*: <https://www.europol.europa.eu/about-europol:hr>
- Europski parlament. (1997). *U prošlosti/Ugovori EP* : <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/hr/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-amsterdam>
- Gaćeša, D. (2011). *Prevenција kriminaliteta*. Banja Luka: Nezavisni univerzitet Banja Luka, Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
- Kazneni zakon Republike Hrvatske NN 125/11 (NN 114/23. (2011). *Zakon HR*: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>
- Kovčo, V. I. (2007). *Gospodarski kriminalitet - kriminološka obilježja*. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, str. 435.
- Maršavelski, A. (2017). *Osnove kaznenog prava*. Zagreb.
- Marušić, V., Vučko, M., & Kuštan, M. (2020). *Oduzimanje imovinske koristi i privremene mjere osiguranja s posebnim osvrtom na trajanje mjere i poteškoće u praksi*. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, str. 471-496.
- Ministarstvo pravosuđa i uprave Repblike Hrvatske . (2023). *Borba protiv korupcije*: <https://mpu.gov.hr/borba-protiv-korupcije/21507>
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. (2004). *Prevenција knjižica-32.indd*: <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/Prevenција-kriminaliteta.pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. (2023). *Statistika*: <https://mup.gov.hr/statistika-228/228>
- Novoselec, P. (2001). *Gospodarska kaznena djela*. Hrvatska pravna revija, Zagreb.
- Office, E. P. (2023). *EPPO Annual Report 2022. Luxembourg*: European Public Prosecutor's Office.
- Orlović, A. (2009). *Gospodarski kriminalitet u KZ*. Policija i sigurnost, str. 1-25.
- Roksandić, V. S., & Bilić, A. (2017). *Zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju s posebnim osvrtom na kaznenu odgovornost članova uprave*. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, str. 617-650.
- Struna. (2020). *Gospodarski kriminalitet*. Zagreb: Struna.
- Ured Europskog tužitelja. (2023). *FINAL PRINT EPPO 2022 Annual Report EN_HR WEB.pdf*: https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2023-05/FINAL%20PRINT%20EPPO%202022%20Annual%20Report%20EN_HR%20WEB.pdf
- Uremović, N., Matijević, G., & Jovanović, M. (2022). *Zaštita proračuna europske unije djelovanjem ureda europskog javnog tužitelja (EPPO)*. Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije, str. 629-641.
- Vaić, S., & Dvorničić, V. M. (2022). *Kazneno djelo utaje poreza i carine u Hrvatskom zakonodavstvu*. Zakon o kaznenom postupku Republike Hrvatske NN 152/08 (NN 80/22). (2008). *Zakoni HR*: <https://www.zakon.hr/z/174/Zakon-o-kaznenom-postupku>
- Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09 (70/19). (2009). *Zakoni HR*: <https://www.zakon.hr/z/173/Zakon-o-policijskim-poslovima-i-ovlastima>

ECONOMIC CRIME: A THREAT TO SOCIETY, COMPANIES AND MANAGEMENT

Nina Uremović

Associate Professor, Pan-European University Apeiron, nina.d.uremovic@apeiron-edu.eu; ORCID ID: 000-0002-1495-2462

Goran Matijević

Doctor of Economic Sciences, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Croatia, gmatijevic1974@gmail.com;

ORCID ID: 0000-0002-6554-424X

Maja Jovanovic

Professor of Serbian language and literature, majajovanovic.bl@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-2734-7827

Abstract: *In addition to numerous international and national criminal and preventive acts and regulations, strict prohibited sanctions, despite the defined business norms, the economy as an activity by which they are acquired and acquired, and disposes of numerous assets, including material ones, is unfortunately not exempt from criminal offenses in which individuals or groups, they want to gain an extraneous benefit. We classify these crimes in the group of economic crimes, and damages from them are caused in private companies, public companies and state and local administration, and the perpetrators can come from among employees or from outside business entities, and a special problem is internationalization and globalization, which this criminal makes the works even more complex. In addition to measurable damage in amounts, these criminal acts are also a danger to the community because they disrupt the system and values. Due to the large amounts of damage to the budget of the European Union, it established a separate prosecutor's office – EPPO. In the introduction, the paper defines what criminal acts of economic crime are, their problems, and briefly their causes and consequences at the EU level. The search methodology for sources uses the legal acquis of the EU and the legislation of the Republic of Croatia, which define the legal framework for the fight against economic crime. Then, based on the indicators of the Ministry of the Interior, an analysis of the trend of economic crime for the level of the Republic of Croatia is made. In the period from 2013 to 2022, the largest number of these criminal offenses was recorded in 2016, (7111), and observed in the period from 2019 to 2022, there is an increase in the number of these criminal offenses (2019-4137, 2022 -4956), while the most common criminal offenses are Forgery of official or business documents, Abuse of position and authority, etc. In addition to individual criminal offenses, organized groups, internationalization, and the level of perpetrators and their social position are a big problem. The establishment of the European Prosecutor's Office therefore proved to be justified both in other countries and for the territory of the Republic of Croatia. Namely, numerous damages were prevented by the action of this institution. Based on the research and the author's personal experiences, recommendations are given for the prevention and suppression of these crimes, which should have a broad social framework. Even with just one criminal act, it is possible to threaten the survival of the company and numerous employees, which managers must keep in mind. In addition to the scope for other research, this points to the consideration of the necessary education and training of management and economics students on the prevention of these criminal acts, as a common good.*

Keywords: *economy, criminality, criminal acts, management, risk.*

JEL: G32.

